

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาการนับถือสัญลักษณ์ทางเพศในภาคอีสาน ในด้านประวัติของสัญลักษณ์ทางเพศ, ความหมาย, บริบททางสังคมวัฒนธรรม, และภาพสะท้อนของสัญลักษณ์ทางเพศในสังคม โดยศึกษาข้อมูลทั้งจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ซึ่งผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลจาก 3 หมู่บ้านในภาคอีสาน

จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสารทางประวัติศาสตร์ พบว่า แหล่งที่มาของความเชื่อมีอยู่ 2 กระแส คือ กระแสที่หนึ่ง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางเพศของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังที่ปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดี จากแหล่งขุดค้นบ้านเชียง อีกกระแสที่หนึ่ง เป็นอิทธิพลจากศาสนาฮินดูนิกายไศวะ ในด้านพิธีกรรม และการนับถือสัญลักษณ์ทางเพศในภาคอีสานปัจจุบัน งานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า จำแนกออกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ ในพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ ในพิธีกรรมบูชาผีเจ้าแม่ และในฐานะเป็นเครื่องรางของขลัง

เฉพาะ ในพิธีกรรมที่ใช้สัญลักษณ์ทางเพศเป็นเครื่องบูชาผีเจ้าแม่ต่าง ๆ ในภาคอีสาน งานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า การใช้สัญลักษณ์ทางเพศในพิธีกรรมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่มีความสัมพันธ์ต่อสถานภาพของผู้หญิงในบริบททางสังคม และวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งผู้หญิงมีสถานภาพค่อนข้างสูง ภาพสะท้อนลักษณะเดียวกันนี้ ยังปรากฏอยู่ในระบบการแต่งงานที่ฝ่ายชายจะเป็นผู้ย้ายไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิง และระบบการสืบทอดมรดกโดยผ่านลูกผู้หญิง

นอกเหนือจากนี้ การใช้สัญลักษณ์ทางเพศในพิธีกรรมต่าง ๆ น่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นปฏิริยาต่อวิกฤติการณ์ท้องถิ่น อันไม่อยู่ในวิสัยที่ชุมชนจะแก้ไขได้โดยลำพัง เช่น ภาวะฝนแล้ง ปัญหาโรคภัย และการสาธารณสุข ตลอดจนปัญหาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ สัญลักษณ์ทางเพศถูกนำมาใช้ในฐานะเป็นกลไกแก้ไขปัญหามาให้ชุมชนสามารถผ่านพ้นวิกฤติการณ์ไปได้